

ІНСТИТУЦІЙНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО СТРАХУВАННЯ

В статті розкрито сутність та склад інституційного забезпечення кредитного страхування. Досліджено поняття та призначення базових інститутів кредитного страхування, інститутів інфраструктури та регулювання кредитного страхування.

Ключові слова: інституційне забезпечення кредитного страхування, інститути кредитного страхування, інститути регулювання.

S. V. VOLOSOVICH

Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

INSTITUTIONAL SUPPORT OF CREDIT INSURANCE

The aim of the paper is to investigate the nature of institutional support for credit insurance. Defined institutional providing of credit insurance, which refers to the creation of new or improvement of existing organizations, legal regulation of their activities and actions to their staffing to facilitate its effective operation. Components of institutional support for credit insurance are defined. Basic institutions, infrastructure and institutions regulating credit insurance institutions are analyzed. Main objectives of institutional support credit insurance are to promote the implementation of credit and insurance products; providing assessment and minimize insurance risks, the implementation of which affect the protection of interests of business credit.

Keywords: institutional providing of credit insurance, credit insurance institutions, institutions of regulation.

Постановка проблеми. В умовах посилення впливу різноманітних ризиків на суб'єктів кредитних відносин особливої актуальності набуває проблема стабільності функціонування кредитної сфери. З огляду на ці обставини посилюється інтерес науковців та практиків до методів управління ризиками, що виникають при кредитуванні, серед яких вагомим є страхування. Визначальну роль в ефективному функціонуванні та розвитку страхування ризиків суб'єктів кредитної сфери відіграє його інституційне забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інституційного забезпечення страхування ризиків суб'єктів кредитної сфери досліджували З.С. Варналій, О.Д. Дігіліна, Ю.В. Заїкін, А.Р. Нуртдінов, Р.В. Пікус, С.А. Самоволева, О.С. Сухарев та ін. Віддаючи належну шану їх дослідженням варто зазначити, що питанням складових інституційного забезпечення кредитного страхування залишилися поза їх увагою.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності інституційного забезпечення кредитного страхування. На основі вказаної мети вирішуються наступні завдання: з'ясувати роль інституційного забезпечення у розвитку страхування ризиків суб'єктів кредитної сфери, проаналізувати склад інституційного забезпечення кредитного страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Представники нового інституціоналізму розрізняють поняття «інститути» та «інституції». Згідно з підходом Д. Норта поняття «інституція» охоплює будь-які види обмежень, створені для спрямування людської взаємодії в певному напрямі. Призначення інституцій у суспільстві полягає у зниженні невизначеності шляхом встановлення постійної структури людської взаємодії. Формою прояву інституцій є суб'єкти інституційного механізму – інститути (організації). Використання інституційних механізмів дозволяє встановити правила функціонування кредитного страхування, і використання організації, щоб забезпечити дотримання цих правил. Слід погодитись з А.Р. Нуртдіновим щодо того, що інститути утворюють складну, суперечливу систему відносин, елементи та ланки якої постійно взаємодіють: доповнюють один одного, обмежують, впливають один на одного. При цьому вони можуть бути лише інтегральними чинниками економічного розвитку в межах цілісної системи [1]. Під інституційною підтримкою кредитного страхування слід розуміти утворення нових або вдосконалення діючих організацій, що функціонують на ринку кредитного страхування, нормативно-правове регулювання їх діяльності та дії щодо їх кадрового забезпечення. Метою інституційної підтримки є сприяння ефективному функціонуванню кредитного страхування. С.А. Самоволева розрізняє п'ять принципів інституційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств, покладених в основу принципів інституційного забезпечення кредитного страхування [2, с. 20–21]: системність підходу до розроблення норм та правил, що враховують потреби кредитного страхування; взаємопов'язаність інститутів; узгодженість норм та правил всередині інститутів; адекватність норм та правил поточним потребам суб'єктів ринку кредитного страхування; селективність при підтримуванні окремих суб'єктів кредитних відносин (наприклад, експортерів, певних категорій позичальників в окремих видах іпотеки, вкладників). На основі підходу З.С. Варналія [3] визначено склад інституційного забезпечення кредитного страхування (табл. 1).

Під інституційно-правовим забезпеченням кредитного страхування потрібно розуміти систему нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини між суб'єктами ринку кредитного страхування. Інституційно-правове забезпечення поділяється на міжнародні та національні нормативно-правові акти.

Нормативно-правове забезпечення страхування ризиків у кредитній сфері в умовах інтеграції у світовий економічний простір Україні слід формувати з урахуванням норм міжнародного права. До міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють кредитне страхування, належать нормативно-правові акти загального характеру та спеціальні нормативно-правові акти, що регулюють лише кредитне страхування. Міжнародними нормативно-правовими актами у сфері страхування є директиви ЄС.

Таблиця 1

Склад інституційного забезпечення кредитного страхування

Елемент інституційного забезпечення	Економічний зміст	Вид інституційного забезпечення
- Інституційно-правове забезпечення	Система нормативно-правових актів, що регулюють взаємовідносини суб'єктів кредитного страхування	Міжнародні нормативно-правові акти
		Національні нормативно-правові акти
- Інституційно-організаційне забезпечення	Система інститутів (організацій), які здійснюють інституційно-організаційне забезпечення кредитного страхування	Базові інститути
		Інститути інфраструктури
		Інститути регулювання
- Інституційно-кадрове забезпечення	Специфічна, повторювана діяльність, яку здійснюють при підготовці кадрів для функціонування кредитного страхування	Спеціалізовані навчальні заклади
		Інститути підвищення кваліфікації
		Конференції, круглі столи, семінари

Директиви ЄС Solvency I та Solvency II передбачають правила, рекомендовані для всіх країн-членів ЄС щодо функціонування страхового ринку в цілому. Це знайшло підтримку Європейським комітетом страховиків (CEA) та Форумом виконавчих ризик-менеджерів (CRO). Як передбачається, вона впливатиме на умови страхування в Європі.

Спеціальна директива зі страхування кредитів та страхування відповідальності позичальника за непогашення кредитів передбачає введення додаткових фінансових гарантій для здійснення кредитного страхування: збільшення розміру гарантійного фонду для цього виду страхування та формування додаткового резерву – коливань збитковості для цього виду страхування з метою забезпечення вирівнювання збитковості за роками фінансового циклу.

Серед національного нормативно-правового забезпечення слід вирізняти нормативно-правові акти загального характеру; нормативно-правові акти, що регулюють діяльність страховиків, банків, небанківських фінансових установ, що надають послуги кредитного характеру, та суб'єктів інфраструктури кредитного страхування. Інтеграція страхового ринку України до міжнародного ринку фінансових послуг передбачає забезпечення подальшої адаптації законодавства України у сфері страхування до законодавства ЄС.

Російський вчений О.С. Сухарев визначає такі основні параметри інститутів: мета існування (призначення правил); сфера докладання зусиль (поле діяльності чи потреби, що реалізуються у функціональному наборі системи); функціональне наповнення; період до змін; витрати функціонування; міра відторгнення чи прийняття норми, що вводиться; стійкість до мутації (міра стійкості системи/інституту до її/його перетворення на іншу форму) [4, с. 278]. Враховуючи це, на нашу думку, інститути кредитного страхування доцільно поділити на такі:

1. Базові інститути, до яких належать фінансові установи, що надають послуги кредитного характеру і які можуть бути страхувальниками або вигодонабувачами (банки, кредитні спілки, ломбарди, факторингові та лізингові компанії), страхові компанії, що здійснюють страховий захист суб'єктів кредитної сфери.

2. Інститути інфраструктури кредитного страхування, які можна визначити як сукупність допоміжних інститутів, що забезпечують ефективне функціонування кредитного ринку та ринку кредитного страхування (бюро кредитних історій, колекторські фірми, іпотечні центри, фінансові консультанти, оцінювачі майна, нотаріуси, агентства нерухомості, автосалони, торговельні організації). Помилки чи збої у роботі інфраструктури можуть суттєво вплинути на інтереси основних суб'єктів кредиту та заподіяти їм збитків. Базові інститути і інститути інфраструктури кредитного страхування перебувають у взаємодії та взаємозв'язку.

3. Інститути регулювання, у межах яких слід вирізняти іпотечні агентства; державні фонди страхування (гарантування) депозитів; центральні банки; міністерства (комісії), що здійснюють нагляд та регулювання страхового ринку. Новими інститутами в межах реформ фінансового сектору є наднаціональні фінансові регулятори. В ЄС в умовах тісного взаємозв'язку економік європейських держав було прийнято рішення про створення Європейської ради з системних ризиків та Європейської системи фінансових спостерігачів. Європейську раду із системних ризиків має бути сформовано з центральних банків та

регуляторів фінансових ринків країн-членів ЄС. Вона здійснюватиме загальне спостереження за станом фінансової системи ЄС та попереджувати Європейську комісію про можливості настання кризи.

Європейська система фінансових спостерігачів (ESFS) складатиметься з представників національних європейських фінансових регуляторів країн – членів ЄС та трьох нових європейських наглядових агентств, відповідальних за здійснення нагляду за діяльністю банків, страхових компаній, фінансових компаній та пенсійних фондів. ESFS повинна контролювати дотримання загальноєвропейських банківських правил, а також слідкувати за прийняттям термінових антикризових заходів. Ці органи мають право здійснювати власні розслідування, робити запити у європейських компаній, бути арбітром у спорах між національними регуляторами, надавати приписи національним наглядовим органам.

Визначальними чинниками впливу на формування нових властивостей інститутів регулювання в сучасних умовах визначено на основі вирізаних О.Д. Дігіліною [5, с. 12] є:

- глобалізація фінансових ринків і мобільність фінансового капіталу;
- посилення регулювальної та наглядової функції держави в умовах зростання невизначеності та складності фінансових продуктів, що посилюють асиметрію інформації на фінансових ринках;
- залежність від попередньої траєкторії розвитку кредитних та страхових відносин, що зумовило інерційність інституційних процесів;
- розвиток наднаціональних інститутів регулювання ринку кредитного страхування, відхід від правил яких призводить до втрати конкурентоспроможності національного страхового сектору та кредитної сфери. Крім того, при меншій жорсткості національних норм і правил регулювання ринку кредитного страхування між міжнародних правил підвищуються ризики вітчизняної кредитної сфери.

Наразі поряд з проблемами інституційно-правового та організаційного характеру існують кадрові перешкоди на шляху розвитку кредитного страхування. Інституційно-кадрове забезпечення – це специфічна, повторювана діяльність, яку здійснюють при підготовці кадрів для функціонування [3] ринку кредитного страхування. Розвиток страхування ризиків кредитної сфери потребуватиме великої кількості відповідних фахівців. Водночас існує проблема неадекватності системи фахової підготовки спеціалістів цього напрямку та не розроблено системи підвищення кваліфікації таких спеціалістів. Невеликий перелік учасників страхового ринку системно здійснює підготовку та перепідготовку кадрів, що зумовлено фінансовими проблемами малопотужних страховиків, відсутністю у них інтересу до підвищення кваліфікації власних кадрів; небажання випускників вітчизняних вищих навчальних закладів пов'язувати професійне життя зі страховою галуззю [6, с. 71–72]. Перспективи розвитку ринку кредитного страхування зумовлюють необхідність висококваліфікованих фахівців на стадіях надання та оформлення кредитів; оцінювання предмету застави, лізингу; андеррайтингової діяльності; у сфері нагляду за ринком.

Висновки. Таким чином, основні завдання інституційної підтримки кредитного страхування забезпечують реалізацію кредитних та страхових продуктів на ринку фінансових послуг; сприяють оцінюванню ризиків, що притаманні кредитним відносинам. Функціонування інституційного забезпечення впливає на захист інтересів суб'єктів кредитної сфери.

Література

1. Нуртдинов А.Р. Институциональное обеспечение устойчивого развития в условиях эколого-экономического неравновесия : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : 08.00.01 «Экономическая теория» / А.Р. Нуртдинов. – Казань, 2011. – 24 с.
2. Самоволева С.А. Институциональные факторы и риски инновационной деятельности предприятий : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : 08.00.05 спец. «Экономика и управление народным хозяйством» / С.А. Самоволева. – М., 2009. – 26 с.
3. Варналії З.С. Інституційне забезпечення іпотечного кредитування в Україні [Електронний ресурс] / З.С. Варналії // Науковий вісник України. – Режим доступу : <http://visnyk.com.ua/stattya/5975-institutsijne-zabezpechennja-ipotechnogo-kredituvannja-v-ukrayini.html>.
4. Сухарев О.С. Институциональная экономика: теория и политика / Сухарев О.С. – М. : Наука, 2008. – 863 с.
5. Дигилина Е.Д. Модернизация институтов регулирования кредитных отношений в условиях посткризисного развития : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : 08.00.01 спец. «Экономическая теория» и 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Е.Д. Дигилина. – М., 2011. – 24 с.
6. Пікус Р. Страхова освіта як фактор підвищення страхової культури суспільства / Р. Пікус, А. Ігнатенко // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 133. – С. 8–12.

References

1. Nurtidinov A.R. Institutional'noe obespechenie ustojchivogo razvitiya v usloviyax e'kologo-e'konomicheskogo neravnovesiya. Kazan', 2011, 24 p. [in Russian]
2. Samovoleva S.A. Institutional'ny'e faktory i riski innovatsionnoj deyatel'nosti predpriyatij. Moscow, 2009, 26 p. [in Russian]
3. Varnalij Z.S. Instytutsijne zabezpechennja ipotechnoho kredyтування v Ukraini, Naukovyj visnyk Ukrainy. URL: <http://visnyk.com.ua/stattya/5975-institutsijne-zabezpechennja-ipotechnogo-kredituvannja-v-ukrayini.html>. [in Ukrainian]

4. Suharev O.S. *Institutsional'naya e'konomika: teoriya i politika*, Moscow, Nauka, 2008. – 863 p. [in Russian]
5. Digilina E.D. *Modernizatsiya institutov regulirovaniya kreditny`x otnoshenij v usloviyax postkrizisnogo razvitiya*. Moscow, 2011, 24 p. [in Russian]
6. Pikus R., Ignatenko A. *Strakhova osvita yak factor pidvyshchennia strakhovoj kul'tury suspil'stva*, *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 2012, No 133, pp. 8–12.

Надійшла 03.08.2014; статтю представляє д. е. н. Волосович С. В.